

DŽEJMI FORD

*Le Boje
yubasi*

Prevela Jasmina Đorđević

alnari
PUBLISHING

Beograd, 2010.

Zahvalnice

Kao što kažu, pisanje je usamljenički posao. Srećom, meni su društvo pravili moja žena Liša i naša deca. (Hejli, Karisa, Tejlor, Medi, Kesi i Lukas. Slobodno pevušite pesmu iz serije *Brady Bunch* – mi to radimo sve vreme). Hvala vam što ste mi dozvolili da pišem ove čudne stvari što se zovu knjige, iako imamo potpuno ispravan televizor.

Izvan zidova mog doma išaranih bojicama, za doprinos ovoj knjizi dugujem zahvalnost sledećim ljudima:

Predavačima i učenicima poslednjeg bastiona boemije – kolonije Skvo Veli komjuniti of rajters – grupi čiji sam ponizni član. Posebno hvala Luisu B. Džonsu, Endruu Tonkoviču i Lesli Danijels. Naravno, veliko *do đe** nekadašnjem kolegi, Junšiju Vongu, što je proverio moj kineski.

Orsonu Skotu Kardu i kolegama „butkamperima“: Skotu Endrusu, Alijet de Bodard, Kenediju Brantu, Petu Esdenu, Danijel Fridmen, Mariko Gjorvig, Adamu Holverdu, Geriju Mejliotu, Brajanu Maklelanu, Aleksu Mihanu, Hozeu Mohiki, Poli Raudi Raudenbuš i Džimu Vor-kmanu. Hvala za svu okrutnu ljubav.

Čitaocima Eni Frejžer, Džimu Tomlinsonu, Džinu Petiju i oregonskom poeti laureatu (i nekadašnjem internircu), Losonu Inadi, za neprocenjivo vreme i velikodušne hvale početnog rukopisa.

Marku Petusu i Lizi Dajan Kastner iz novog *Pikolata rivjua*, što su prihvatili komadić priče koja će kasnije postati ova knjiga.

* Kantonski: hvala (za poklon).

Džejni Ford

Istoričaru i aktivisti Dagu Činu, za harizmatičnost i inspirativna gledišta.

Džen Džonson, vlasnici hotela Panama, za tročasovnu turu po području i neumornu posvećenost očuvanju duha *nihonmačija**. Bez nje bi hotel Panama do sada bio savršen sa zemljom.

Osoblju i dobrovoljcima muzeja Ving Luk u Sijetlu, jer su zapamtili ono što bi drugi zaboravili.

Grejs Holden, jer mi je dozvolila da prenesem duh njenog oca.

Mom *überagentu*, Kristin Nelson, za nepokolebljivi optimizam. (I Sari Megibou, jer šta je Betmen bez Robina? Šta je margarin bez margarine? Šta je poljubac bez karmina?)

Najzad, sveticama Džejn fon Mehren, Porši Berk (sigurno će uslediti još imena...) i zadivljujućem timu izdavačke kuće *Ballantine/Random House* – što su Henrija i Kejko dočekali raširenih ruku.

„Moje jadno srce je sentimentalno, nije od drveta.
Pogodilo me je gadno, a to nije dobro.“
– DJUK ELINGTON, 1941.

Za Lišu, moj srećni završetak

* Zvanična japanska zajednica u velikim gradovima izvan Japana.

Napomena autora

Iako je ova knjiga plod mašte, mnogi događaji, naročito oni koji se tiču interniranja Amerikanaca japanskog porekla, desili su se kao što je opisano. Kao autor, trudio sam se da na najbolji način dočaram to istorijsko razdoblje, bez donošenja suda o dobrim ili lošim namerama onih koji su u njemu učestvovali. Nisam imao nameru da stvorim moralnu dramu u kojoj će moj glas biti najjači na sceni, već da sud prepustim čitaočevom osećaju za pravednost, za dobro i loše, i da pustim činjenice da govore same za sebe. Mada sam uložio ogroman trud da iznesem tačne podatke, ukoliko postoje istorijske ili geografske greške, one su isključivo moje.

Pošto su me mnogi već pitali – da, hotel Panama zaista postoji. Imovina trideset sedam japanskih porodica zaista se nalazi tamo u prašnjavom, prigušeno osvetljenom podrumu. Ukoliko ga slučajno posetite, obavezno svratite u čajdžinicu gde su mnogi od tih predmeta izloženi. Preporučujem mešavinu čaja od ličija – ona nikada ne omane.

Postoji i radnja Badove džez ploče (*Bud's Jazz Records*) – malo dalje niz ulicu, u srcu Pajonir skvera u Sijetlu. Lako se promaši, ali se teško zaboravlja. Jednom sam svratio unutra da snimim nekoliko reklamnih fotografija. Vlasnik me je pitao: „Da li su za dobro ili za zlo?“

Rekao sam *za dobro*, naravno.

„To mi je dovoljno dobro“, odgovorio je iz cuga.

Međutim, ako na tim mestima zastanete tražeći odavno izgubljeni snimak Oskara Holdena, plašim se da nećete imati sreće. Mada je Oskar

Džejmi Ford

bio jedan od začetnika severozapadne džez scene, koliko je meni poznato, ne postoji nijedan njegov muzički zapis na vinilu.

Ipak, nikad se ne zna...

1.

Hotel Panama (1986)

Stari Henri Li stajao je kao prikovan i posmatrao komešanje u hotelu Panama. Ono što je na početku bila samo grupa posmatrača koji su gledali televizijsku reportersku ekipu, preraslo je u učtivu rulju kupaca, turista i nekoliko klinaca skitnica, a svi su se pitali u čemu je stvar. Usred gomile stajao je Henri, držeći svoje kese s bakalukom, osećajući se kao da je iskoracio iz odavno zaboravljenog sna. Sna koji je sanjao još kada je bio dečak.

To staro odredište u Sijetlu posetio je dva puta u životu. Prvi put kada mu je bilo samo dvanaest godina, davne 1942 – to vreme je voleo da zove *ratne godine*. Još tada je taj stari samački hotel u Sijetlu stajao kao kapija između kineske četvrti i *nihonmačija*, japanske četvrti. Dva isturena položaja u sukobu prenetom iz starog sveta na kojima su kineski i japanski imigranti retko govorili jedni s drugima, dok su njihova deca rođena u Americi često zajedno šutirala konzerve po ulicama. Hotel je uvek bio savršeno obeležje. Savršeno sastajalište – mesto na kojem je jednom sreo ljubav svog života.

Drugi put je bio ovog dana. Bila je 1986, nekih četrdeset i više godina kasnije? Prestao je da broji godine kao da su one skliznule u sećanje. Na kraju, prošao je čitav život između tih graničnih poseta. Rođenje nezahvalnog sina. Rak i sahrana. Nedostajala mu je njegova žena Etel. Nije je bilo već šest meseci. Ipak, nije mu nedostajala onoliko koliko biste mogli pomisliti, onoliko mnogo kao što bi moglo da zvuči. U stvari, to je više ličilo na tiho olakšanje. Zdravlje joj je bilo loše – ne,

bilo je gore nego loše. Rak kostiju nas je oboje sasvim obogaljio, razmišljao je.

Tokom poslednjih sedam godina, Henri ju je hranio, kupao, pomagao joj da ode u toalet kada je morala da ide, i da iz njega izađe kada bi završila. Brinuo se o njoj i danju i noću, dvadeset četiri sata na dan, sedam dana u nedelji, kako danas kažu. Marti, njegov sin, smatrao je da njegovu majku treba smestiti u dom, ali Henri nije hteo ni da čuje. „Ne za mog života“, opirao se Henri. Ne samo zato što je bio Kinez (mada je to imalo udela u njegovom otporu). Konfučijanski ideal dečje odanosti – poštovanja roditelja, bio je kulturna zaostavština koju Henrijeva generacija nije lako odbacivala. Vaspitavan je da lično brine o voljenima, i smeštanje nekoga u *dom* nije bilo prihvatljivo. Ono što njegov sin Marti nikada nije sasvim razumeo jeste da je u Henrijevom životu ostala praznina umesto Etel i da je bez nje on osećao samo promaju usamljenosti, hladnu i oštru. Godine su isticale poput krvi iz rane koja nikada ne zaceljuje.

Sada je otišla zauvek. Trebalo ju je sahraniti, mislio je Henri, na tradicionalan kineski način, s ponudama u hrani, večnim pokrovom i molitvenim ceremonijama koje traju nekoliko dana – uprkos Martijevom ljutitom insistiranju da je treba kremirati. On je bio tako *savremen*. Posećivao je psihologa i suočavao se sa smrću majke pomoću grupe za podršku na internetu, šta god to bilo. Izlazak na internet zvučao je kao razgovor ni sa kim, a Henri je takva iskustva imao iz prve ruke – u stvarnom životu. Bilo je to samotno. Gotovo jednako samotno kao groblje Lejk vju gde je sahranio Etel. Sada je imala predivan pogled na jezero Vašington i sahranjena je sa drugim znamenitim Kinezima iz Sijetla, kao što su Brus Li i njegov sin Brendon. Ali, na kraju, svako od njih je imao sopstveni grob. Zauvek sami. Nije bilo bitno ko su vam susedi. Oni neće razgovarati s vama.

Kada bi pala noć, a padala je, Henri bi ćaskao sa svojom ženom, pitao je kako je provela dan. Naravno, ona nikada nije odgovarala. „Nisam lud niti išta slično“, govorio bi Henri sam sa sobom, „samo sam otvorenog uma. Nikad se ne zna ko možda sluša.“ Onda bi se zaokupio potkresivanjem lišća njegove kineske palme ili četinara – kućnih biljaka čiji su smeđi listovi bili svedoci višemesečne zapostavljenosti. Sada je ponovo imao vremena. Vremena da se brine o nečemu što će, za promenu, ojačati.

Povremeno bi se, ipak, zapitao o statistici. Ne o smrtnosti od raka koji je zadesio dragu Etel. Razmišljao je o sebi i o njegovom vremenu

merenom na nekoj aktuarskoj tabeli za životno osiguranje. Bilo mu je samo 56 – po njegovim standardima, bio je mlad čovek. Ali u *Nju-zviku* je čitao o neizbežnom slabljenju zdravlja preživelog supružnika. Možda je sat zaista otkucavao? Nije bio siguran, jer čim je Etel premirila, vreme je počelo da se vuče, i sa satom i bez sata.

Pristao je na dogovor o prevremenoj penziji sa aerodromom Boing fild i sada je imao sve vreme sveta i nikoga s kim bi delio sate. Nikoga ko bi s njim, tokom hladnih jesenjih večeri, odšetao do pekare Mon hej na *ping pej*, mesečeve kolačiće od šargarepe.

Umesto toga, stajao je sam, u gomili stranaca. Čovek između dva života, ponovo pred pragom hotela Panama. Pratio je ispucale stepenice od belog mermera zbog kojih je hotel više ličio na neki sanatorijum u art deko stilu. Pokućstvo je, kao i Henri, delovalo zaglavljeno između svetova. Ipak, Henri se osećao nervozno i uzbuđeno, kao kada je bio dečak, kad god bi prošao pored hotela. Čuo je glasine na pijaci i došetao iz video radnje u ulici Saut Džekson. Zbog sve veće mase ljudi, prvo je pomislio da se desila neka nesreća. Ali nije ništa čuo, nije bilo zavijanja sirena. Nije bilo rotacionih svetala. Samo ljudi koji su klizili ka hotelu, kao plima koja se povlači, vukući stopala, pomerajući se unapred, korak po korak.

Dok je prilazio, Henri je video novinare kako stižu i krenuo za njima unutra. Gomila se razdelila pošto su se posmatrači koji nisu želeli da budu snimljeni učtivo sklanjali, raščišćavajući prolaz. Henri je išao odmah za njima, vukući noge kako ne bi nikoga zgazio i da njega niko ne bi zgazio, osećajući kako se gomila ponovo zbija iza njega. Na vrhu stepeništa, tik što su ušli u foaje, nova vlasnica hotela je objavila: „Pronašli smo nešto u podrumu.“

Šta su pronašli? Možda telo? Ili nekakvu laboratoriju za proizvodnju droge? Ne, da je hotel bio mesto zločina, policajci bi ga ogradili trakom.

Pre nove vlasnice, hotel je bio zatvoren daskama od 1950, a od tada je kineska četvrt postala geto za *tonge* – bande iz Hongkonga i Makaoa. Gradski blokovi južno od ulice King bile su danju šarmantno štrokave – turisti zagledani u ornamente na arhitekturi iz neke druge ere, obično nisu primećivali đubre i tragove puževa na pločniku. Deca na izletima, umotana u šarene kapute i kape, držala su se za ruke prateći svoje noseve ka prizoru od kojeg im je polazila voda na usta – pečenim patkama u izlozima, obešenim crvenim bojicama koje su se topile na suncu. Ali

noću, prodavci droge i koččate sredovečne kurve koje su radile za pake-tiće trave, lunjali su ulicama i sokacima. Pomisao na to da ova ikona iz njegovog detinjstva postaje improvizovana prodavnica droge, izazvala je bolnu melanholiu kakvu nije osetio otkako je držao Etelinu ruku i gledao je kako izdiše, dugo i lagano, poslednji put.

Čini se da sve dragoceno nestaje i nikada se više ne vraća.

Dok je skidao šešir i počinjao da se hladi njegovim ofucanim obo-dom, gomila je nagnula napred, nabijajući se otpozadi. Blicevi su za-sevali. Stojeći na vrhovima prstiju, zurio je preko ramena visokog re-portera ispred njega.

Nova vlasnica hotela, mršava belkinja, nešto mlađa od Henrija, po-pela se uza stepenice držeći... *kišobran?* Kada ga je otvorila, Henrijevo srce je zakucalo brže jer je video šta je to zaista bilo. Japanski suncobran, napravljen od bambusa, jarkocrven i beo – sa naslikanom narandžastom ribom *koj*, šaranom koji je izgledao kao džinovska zlatna ribica. Sa sun-cobrana je sleteo sloj prašine koja je zalebdela, na trenutak se zadržavajući u vazduhu dok je vlasnica obrtala krhki predmet za kamere. Dva čoveka su podigla putni kovčeg oblepljen nalepnicama stranih luka: kompanije Admiral orijental lajns iz Sijetla i luke Jokohama u Tokijskom zalivu. Sa strane je na kovčegu pisalo ime *Šimicu*, ispisano rukom, krupnim belim slovima. Otvoren je za radoznanu gomilu. Unutra se nalazila odeća, albumi s fotografijama i staro električno kuvalo za pirinač.

Nova vlasnica hotela je objasnila da je u podrumu pronašla stvari trideset sedam japanskih porodica za koje je pretpostavljala da su bile uhapšene i odvedene. Njihove stvari su bile sakrivene i niko nije došao po njih – bila je to vremenska kapsula iz *ratnih godina*.

Henri je zurio u tišini dok je mala parada drvenih kovčega i kožnih kofera podizana na stepenište – gomila se divila nekada dragocenim stvarima koje su se u njima nalazile: bela haljina za pričešće, potamneli srebrni svećnjaci, korpa za piknik – stvari koje su skupljale prašinu, nedirnutu, četrdeset i više godina. Čuvane za srećnija vremena koja nikada nisu došla.

Što je više razmišljao o ofucanim drangulijama, zaboravljenom blagu, Henri se više pitao da li se tamo može pronaći i njegovo slomljeno srce, skriveno u tom nepreuzetom vlasništvu iz drugog vremena. Zatvoreno u podrumu zaplenjenog hotela. Izgubljeno, ali nikada zaboravljeno.

2.

Marti Li (1986)

Henri je ostavio za sobom gužvu u hotelu Panama i krenuo kući na Bikon hilu. Nije bila toliko daleko da se od nje pruža pogled na aveniju Rejnijer, već se nalazila u mirnijem kraju, tek nešto dalje od kineske četvrti. Skromna kuća sa tri spavaće sobe i podrumom – još nezavršena nakon svih ovih godina. Nameravao je da je završi kada je njegov sin Marti otišao na koledž, ali Etelino stanje se pogoršalo i novac koji su uštedeli za crne dane potrošen je za bujicu lekarskih računa, poplavu koja je trajala gotovo deceniju. Medicinska pomoć je uskočila pri kraju, baš na vreme, i pokrila bi čak i troškove doma, ali Henri se držao svog zaveta: da će se brinuti o svojoj ženi u zdravlju i u bolesti. Osim toga, ko bi želeo da poslednje dane provede u nekoj državnoj ustanovi koja je izgledala kao zatvor i u kojoj su svi živeli kao u redu za osuđenike na smrt?

Pre nego što je uspeo da odgovori na svoje pitanje, njegov sin Marti je pokucao dvaput na glavni ulaz i ušao pravo unutra, pozdravivši ga opuštenim „kako ide, čale“ i odmah se zaputivši ka kuhinji. „Odmah ću izaći, nemoj da ustaješ, samo mi treba nešto da popijem – hodao sam sve od Kapitol hila – zbog vežbe, znaš, trebalo bi i ti da vežbaš, mislim da si se malo ogjio otkako je mama umrla.“

Henri je pogledao svoj struk i stisnuo dugme za isključivanje zvuka na televizoru. Gledao je vesti ne bi li čuo nešto o današnjem otkriću u hotelu Panama, ali ništa nije čuo. Sigurno je bilo mnogo vesti danas. U

krilu je držao gomilu starih albuma s fotografijama i nekoliko musavih školskih godišnjaka buđavog mirisa od vlažnog vazduha u Sijetlu koji je hladio betonsku ploču Henrijevog većito nezavršenog podruma.

On i Marti nisu mnogo razgovarali od sahrane. Marti je bio zauzet studiranjem hemije na univerzitetu u Sijetlu, što je bilo dobro jer ga je držalo podalje od nevolja. Ali koledž ga je držao i dalje od Henrijevog života, što je bilo prihvatljivo dok je Etel bila živa, ali sada je dodatno proširivalo prazninu u Henrijevom životu – kao da stoji s jedne strane kanjona, viče i čeka na odjek koji se nikada ne vraća. Kada bi Marti svratio, činilo se da to radi samo da bi oprao veš, izglancao automobil ili mu tražio novac – koji je Henri uvek davao, nikada se zbog toga ne nervirajući.

Pomaganje Martiju da plati koledž bio je drugi Henrijev front, ako je briga o Etel bila prvi. Uprkos maloj subvenciji, Martiju je trebao studentski zajam da bi platio obrazovanje, ali Henri se odlučio za paket ranog penzionisanja sa posla u Boingu kako bi sve vreme mogao da se brine o Etel – na papiru, imao je mnogo novca. Delovao je sasvim *imućno*. Za kreditore, Marti je poticao iz porodice sa pristojnim bankovnim računom, ali kreditori nisu plaćali medicinske račune. Do vremena kada je Etel preminula, bilo je tek toliko novca da pokrije pristojnu sahranu, a Marti je taj trošak smatrao nepotrebnim.

Henri nije rekao Martiju ni za drugu hipoteku – onu koju je uzeo da bi mu platio koledž kada su studentski zajmovi potrošeni. Zašto da brine? Zašto da ga stavlja pod pritisak? Škola je bila već dovoljno teška. Kao i svaki drugi otac, želeo je najbolje za svog sina, iako nisu tako mnogo razgovarali.

Henri je nastavio da zuri u albume, blede podsetnike na njegove školske dane, tražeći nekoga koga nikada nije pronašao. Trudim se da ne živim u prošlosti, razmišljao je, ali ko zna, ponekad prošlost živi u meni. Skinuo je pogled sa fotografija kako bi posmatrao Martija dok šeta s visokom čašom punom hladnog zelenog čaja. Seo je na trenutak na kauč, a onda prešao na majčinu ispućalu fotelju od skaja, tačno naspram Henrija koji se osećao bolje jer je video nekoga... bilo koga, na Etelinom mestu.

„Je li to *sve* što je ostalo od ledenog čaja?“, pitao je Henri.

„Aha“, bio je Martijev odgovor, „a poslednju čašu sam sačuvao za tebe, čale.“ Spustio ju je na tacnicu od žada pored Henrija. Sinulo mu je da je sebi dozvolio da bude vrlo star i ciničan u mesecima nakon sahrane. Problem nije bio u Martiju. Bio je u njemu – on je morao više da izlazi. Danas je bio dobar početak.

Pa ipak, promrmljano „hvala“ bilo je sve što je Henri uspeo da izgovori.

„Izvini što u poslednje vreme nisam svraćao – završni ispiti me ubijaju, a i nisam hteo da razbacujem onaj teško zarađeni novac koji ste ti i mama platili da biste me upisali na koledž.“

Sada je Henri osećao kako mu lice gori od krivice, dok se bučna stara furuna gasila, puštajući kuću da se ohladi.

„Zapravo, doneo sam ti jednu sitnicu u znak zahvalnosti.“ Marti mu je pružio malu *laj si* kovertu, jarkocrvenu, sa sjajnim zlatnim ornamentima na prednjoj strani.

Henri je uzeo mali poklon obema rukama. „Prosperitetna koverta – vraćaš mi dug?“

Njegov sin se nasmešio i izvio obrve. „Na neki način.“

Nije bilo bitno šta je to bilo. Henri je bio ponižen sinovljevom brižnošću. Dodirnuo je zlatni pečat. Na njemu je bio kantonski znak za *prosperitet*. Unutra se nalazio presavijeni komad papira, Martijevo sveđoćanstvo. Savršenih 4,0.

„Diplomirao sam *summa cum laude*, to znači s najboljim uspehom.“

Zavladala je tišina, čuo se samo električni šum utišanog televizora.

„Jesi li dobro, čale?“

Henri je obrisao kraj oka nadlanicom svoje ogrubele ruke: „Možda ću sledeći put ja da pozajmim novac od *tebe*.“

„Ako ikada poželiš da završiš koledž, rado ću pljunuti keš, čale – plaćaću ti stipendiju.“

Stipendija. Ta je reč za Henrija imala posebno značenje, ne samo zato što nikada nije završio koledž – mada je i to imalo uticaja. Godine 1949. napustio je Univerzitet u Vašingtonu da bi učio tehničko crtanje. Program koji je Boeing ponudio bio je dobra prilika, ali duboko u sebi, Henri je znao pravi razlog za napuštanje škole – bolan razlog. Bilo mu je teško da se uklopi. Osećaj izolovanosti koji se zadržao još od onih godina. Nije u pitanju bio pritisak vršnjaka. Više odbacivanje vršnjaka.

Džejni Ford

Dok je gledao godišnjak iz šestog razreda, prisetio se svega što je mrzeo i voleo u vezi sa školom. Čudna lica igrala su mu u mislima, iznova i iznova, kao stara *moviola*. Nemili pogledi neprijatelja iz školskog dvorišta u oštroj suprotnosti sa nasmejanom nevinošću njihovih slika iz godišnjaka. U stupcu pored velike fotografije razreda bio je spisak imena onih koji „nisu slikani“. Henri je pronašao svoje ime na spisku. On je zaista bio odsutan iz redova i redova slika nasmejane dece. Ali tada je bio u školi. Ceo dan.

3.

Ja sam Kinez (1942)

Mladi Henri Li je prestao da razgovara sa roditeljima kada mu je bilo dvanaest. Ne zbog nekog blesavog dečjeg hira, već zato što su to tražili od njega. Ali on se svejedno tako osećao. Zamolili su – ne, rekli su mu da prestane da govori njihov maternji kineski. Bila je 1942, a oni su očajnički želeli da on nauči engleski. Henri je zbog toga samo bio još zbunjeniji kada je otac na njegovu školsku košulju prikačio značku na kojoj je pisalo *Ja sam Kinez*. Taj kontrast je delovao apsurdno. Ovo nema smisla, mislio je. Ponos je najzad savladao mog oca.

„Vo bu dong?“, pitao je Henri na savršenom kantonskom. *Ne razumem.*

Otac ga je ošamario. Zapravo, bila je to više lagana pljuska, tek da mu privuče pažnju. „Više ne. Govoriti samo američki.“ Te su reči ispale na kingleskom.

„Ne razumem“, pitao je Henri na engleskom.

„A?“, pitao je njegov otac.

„Ako ne treba da govorim kineski, zašto moram da nosim ovu značku?“

„A, šta kaže?“ Njegov otac se okrenuo majci koja je provirivala iz kuhinje. Ona ga je zbunjeno pogledala i samo slegnula ramenima, vrativši se pripremanju kolača od slatkog vodenog kestena, sudeći po mirisu. Njegov otac se ponovo okrenuo i odmahnuo nadlanicom, oteravši ga u školu.

Pošto Henri nije mogao da pita na kantonskom, a njegovi roditelji jedva da su razumeli engleski, zaboravio je na celu stvar, zgrabio svoj ručak i torbu i krenuo niza stepenice na slani, riblji vazduh kineske četvrti u Sijetlu.

Ujutro je ceo grad oživeo. Muškarci u majicama isflekanim ribom vukli su gajbe bakalara i korpe školjki geodak, dopola zakopanih u led. Henri je šetao pored njih slušajući ljude kako reže jedni na druge na kineskom dijalektu koji čak ni *on* nije mogao da razume.

Nastavio je zapadno u ulicu Džekson, pored kola s cvećem i prorociče koja je prodavala lozove, umesto da ode istočno, u pravcu kineske škole koja je bila samo tri bloka od stana njegovih roditelja na drugom spratu. Njegova jutarnja rutina, pešačenje uzvodno, vodila ga je u susret desetinama drugih klinaca njegovog uzrasta, svih zapućenih u suprotnom smeru.

„*Bak gvaj! Bak gvaj!*“, vikali su. Mada su neki i samo pokazivali prstom i smejali se. To je značilo *beli đavo* – pojam koji je obično bio rezervisan za ljude bele rase, a i tada samo ako su zaista zasluživali verbalne uvrede. Ipak, nekoliko klinaca, njegovih nekadašnjih drugova iz razreda i nekadašnjih prijatelja, sažalilo se na njega. Bila su to deca koju je znao od prvog razreda, kao što su Fransis Lung i Harold Ču. Oni su ga zvali samo Kasper, po *Dobročudnom duhu*. Bar nije bio Herman i Katnip, ili Beba Hjuj.

Možda zbog toga nosim ovo, razmišljao je Henri, gledajući smešnu značku na kojoj je pisalo *Ja sam Kinez*. Hvala tata, zašto mi prosto na leđa nisi nakačio znak *šutni me*.

Henri je hodao brže, najzad skrenuvši iza ugla i zaputivši se ka severu. Na pola puta do škole, uvek se zaustavljao ispod polukružne gvozdene kapije u ulici Saut king gde je svoj ručak davao Šeldonu, saksofonisti dvaput starijem od Henrija, koji je radio na uglu, svirajući za turiste i džeparac. Uprkos procvetaloj ekonomiji na aerodromu Boing fild, prosperitet kao da nije dopirao do lokalaca poput Šeldona. Siromaštvo tog sazrelog džezera manje se ticalo njegove muzičke sposobnosti, a više njegove boje. Henriju se odmah dopao. Ne zbog toga što su obojica bili odbačeni, mada, da je zaista razmislio, u tome bi bilo

istine – ne, dopadao mu se zbog njegove muzike. Henri nije znao šta je džez, samo je znao da je to nešto što njegovi roditelji nisu slušali, a zbog toga mu se dopadao još više.

„Fina značka, mladiću“, rekao je Šeldon dok je postavljao svoj kofer za popodnevno izvođenje. „To je prokleta dobra ideja nakon Perl Harbora i ostalog.“

Henri je pogledao već zaboravljenu značku na svojoj košulji. „Očeva ideja“, promrmljao je. Njegov otac je mrzeo Japance. Ne zbog toga što su potopili ratni brod Arizona – mrzeo ih je zbog toga što su bombardovali Čongčing, neprekidno, tokom protekle četiri godine. Henrijev otac nikada nije bio tamo, ali znao je da je privremena prestonica Čang Kaj Šeka već postala najviše bombardovani grad u istoriji.

Šeldon je klimnuo sa odobravanjem i tapnuo metalnu konzervu koja je visila okačena o Henrijevu torbu. „Šta je danas za ručak?“

Henri mu je predao svoju kutiju s ručkom. „Kao i uvek.“ Sendvič s jajima i maslinkama, tračice šargarepe i kruška. Bar je majka bila dovoljno ljubazna da mu spakuje američki ručak.

Šeldon se nasmešio pokazujući veliki pozlaćeni zub. „Hvala, gospodine, želim vam prijatan dan danas.“

Još od drugog dana u osnovnoj školi Rejnijer, Henri je svoj ručak davao Šeldonu. Tako je bilo bezbednije. Henrijev otac se vidno uzbudio kada je njegov sin primljen u belačku školu na samom kraju avenije Jelsler. Bio je to trenutak ponosa za Henrijeve roditelje. Nisu prestajali da govore o tome svojim prijateljima na ulici, na pijaci i u dobrotvornom društvu Bing Kung gde su subotom igrali bingo i *madžong*. Primili su ga kao *stipendistu*, bilo je jedino što je ikada čuo da njegovi roditelji izgovaraju na engleskom.

Ali ono što je Henri osećao bilo je daleko od ponosa. Njegove emocije su u trku premašile strah i stigle do proste borbe za goli opstanak. Zbog toga je, nakon što ga je Čaz Preston prvog dana pretukao i uzeo mu ručak, odlučio da ga daje Šeldonu. Osim toga, tom transakcijom je dolazio do čiste zarade, jer je sa dna Šeldonovog kofera svaki dan kada bi pošao kući uzimao kovanicu od pet centi. Henri je jednom nedeljno, od tog novca za ručak, kupovao majci zvezdasti ljiljan, njen omiljeni cvet. Osećao je blagu krivicu jer nije jeo ono što je ona s ljubavlju pripremila, ali uvek bi se za to odužio cvetom.

„Kako si kupio cvet?“, pitala bi ga na kineskom.

„Svejebilonarasprodajispecijalnaponuda.“ Izmislio bi neki izgovor na engleskom, pokušavajući da objasni cvet i višak kusura koji bi uvek donosio kući nakon odlaska na pijacu. Govorio je brzo, prilično siguran da ona neće pohvatati reči. Njen zbunjen izraz bi se pretopio u zadovoljno prihvatanje dok bi klimala glavom i ubacivala kusur u torbu. Nije razumela mnogo engleskog, ali Henri je mogao videti da je cenila njegovu navodnu veštinu cenkanja.

Da je bar probleme u školi mogao da reši tako lako.

Što se Henrija ticalo, stipendija je imala vrlo malo veze sa akademskim radom, a više samo sa radom. Srećom, naučio je da radi brzo. Morao je. Naročito na zadacima pre ručka – pošto su ga sa časa uvek puštali deset minuta ranije. Taman dovoljno da stigne do kantine, gde je vezivao uštirkanu belu kecelju koja mu je pokrivala kolena i služio ručak ostaloj deci.

Tokom proteklih nekoliko meseci, naučio je da začepi usta i ignoriše začikivanje – naročito od siledžija kao što su Vil Vitvort, Karl Parks i Čaz Preston.

A ni gospođa Biti, servirka, nije bila od neke pomoći. Brbljiva, kose pokrivene mrežicom, bila je oličenje jedne od Henrijevih omiljenih američkih reči: *ženturača*. Kuvala je rukama, bukvalno, mereći sve svojim prljavim, izboranim šakama. Njene podlaktice su bile dokaz da nikada nije upotrebila električni mikser. Međutim, kao što ograđen pas neće da vrši nuždu na istom mestu na kojem spava, ona nikada nije jela svojih ruku delo. Umesto toga, uvek je donosila svoj ručak. Čim bi Henri vezao kecelju, ona bi skinula mrežicu s kose i nestala sa svojom porcijom i paklom cigareta *laki strajk*.

Biti *stipendista* u kafeteriji značilo je da Henri nikada nije izlazio na odmor. Kada bi poslednje dete završilo, on bi najzad pojeo poneku konzervisanu breskvu u ostavi, sam, okružen kulama od zaliha sosa od paradajza i voćnih koktela.